

Uten en samboerlov trues likestillingen

Tekst av: Øistein Høyde Braanen og
Susanne Ulven Børsum

Foto: Privat



Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) har i 45 år arbeidet for å styrke kvinners rettsstilling i Norge. Kampen vår for en samboerlov er en del av dette arbeidet. Økonomisk selvstendighet etter endt samboerskap er avgjørende for reell likestilling for kvinner. Derfor mener vi det haster å få på plass en samboerlov.

I år er det 10 år siden FNs kvinnekomité avga sin 8. rapport på Norges oppfølging av FNs kvinnediskrimineringskonvensjon. I denne rapporten peker komiteen på at kvinner som lever i samboerskap har et dårligere økonomisk vern enn de som lever i ekteskap, og kritiserer Norge for manglende lovregulering for samboere.¹ 10 år senere ser JURK at kvinner som lever i samboerskap fortsatt kommer dårligere ut av et brudd enn mannlige samboere og gifte kvinner. Vi i JURK ser fortsatt behovet for en samboerlov.

I dag har ikke samboere en lov som direkte regulerer det økonomiske forholdet mellom dem, slik som ektefeller har. En slik lov har de innført i enkelte land som Norge liker å sammenligne seg med. For eksempel har Sverige hatt sin *sambolag* siden midten av 70-tallet.

I Norge i dag tar hver samboer med seg det hen hadde før samboerskapet, og alt hen har fått i løpet av samboerskapet, med seg ut ved samlivsbruddet. Ved endt ekteskap derimot vil verdiene som blir skapt under ekteskapet være felleseie og deles likt. Mange JURK møter i saksbehandlingen tror at man har et visst økonomisk vern ved endt samliv dersom man har vært samboere lenge nok eller fått barn. Dette er langt fra sannheten.

Mange JURK møter i saksbehandlingen tror at man har et visst økonomisk vern ved endt samliv dersom man har vært samboere lenge nok eller fått barn. Dette er langt fra sannheten.

Prinsippene som gjelder for oppgjøret etter endt samboerskap, og når samboerne ikke har en samboeravtale, kan i utgangspunktet fremstå som kjønnsnøytrale. Vi i JURK erfarer likevel, i likhet med FNs kvinnekomité, at det nettopp er de kvinnelige samboere som lider mest under dagens ordning. Det er mange grunner til at nettopp kvinner kommer dårligere ut.

Tradisjonelle kjønnsroller er en av grunnene til at reglene rammer skjevt. Gjennom vår saksbehandling erfarer vi at det i mange samboerskap fortsatt er slik at kvinnen bruker pengene hun tjener på løpende forbruksutgifter som mat og klær til barna. Dette gjør at den mannlige samboeren kan investere mer lønnsomt, ved for eksempel å betale ned på lån på bolig eller bil. I mange samboerskap er det fortsatt slik at mannen står alene på kjøpepapirene til begge deler. Uten en samboeravtale, er det kvinnen som vil komme tapende ut etter oppgjøret, mens mannen er vinneren. Mannen kan ta med seg både hus og bil ved et brudd, mens kvinnen eier ingenting. Ordningen i parforholdet, og konsekvensene av den, er sjelden gjennomtenkt. Ofte «ble det bare slik» av praktiske årsaker i løpet av samlivet.

Konsekvensene av strukturelle likestillingsutfordringer, slik som lønnsgapet mellom kjønnene, det at kvinnen ofte tar en større del av foreldrepermisjonen og tar ulønnet permisjon, kommer direkte til syne i oppgjøret etter samlivsbruddet. Mannen har kanskje klart å spare til pensjon, mens kvinnen har forbrukt hele lønnen sin hver måned. I slike tilfeller vil en alvorlig konsekvens være at kvinnen havner i en fattigdomsfelle.

Dagens lovløse tilstander vil også kunne gå utover barna. Fortsatt er det vanlig at barna blir boende hos mor når foreldrene går fra hverandre. Enslige forsørgere, og da særlig kvinner, har større risiko for lavinntekt enn andre. Barn av disse er en av de største gruppene som har særlig stor risiko for å oppleve barnefattigdom. En fravikelig samboerlov vil være et sikkerhetsnett som utjevner den økonomiske skjevheten og motvirker barnefattigdom. Dersom begge foreldrene har råd til å ha et akseptabelt bosted etter endt samliv, vil det også legge grunnlag for at barnet kan ha god og jevnlig kontakt med begge foreldrene sine etter samlivsbruddet.

Samboere står fritt til å inngå en samboeravtale, for å omfordele eiendeler og oppveie for noen av urimelighetene selv. Avtalen kan for eksempel klarlegge det økonomiske oppgjøret hvis man en dag skulle slå opp. Flere undersøkelser støtter imidlertid våre erfaringer fra saksbehandlingen: De færreste samboere inngår en samboeravtale.² Vi i JURK anbefaler at samboere inngår en slik avtale. Likevel skjønner vi at det å dra fram penn og papir og spørre kjæresten «kan vi komme til enighet om formuesforholdet mellom oss i tilfelle vi slår opp» ikke er det første man tenker på i lykkerusen etter å ha flyttet inn sammen. Uten en lov, betyr det altså i praksis at omtrent 700 000 nordmenn er overlatt til seg selv og egen gjennomslagskraft i forhandlingene om samboeravtalen. Forhandlinger få gjennomfører, eller vet de må gjennomføre. At man kan skrive en samboeravtale fjerner altså ikke den store likestillingsutfordringen som samboeres rettsstilling i dag er.

Konsekvensene av strukturelle likestillingsutfordringer, slik som lønnsgapet mellom kjønnene, det at kvinnen ofte tar en større del av foreldrepermisjon og tar ulønnet permisjon, kommer direkte til syne i oppgjøret etter samlivsbruddet.

I mange år har JURK blitt møtt med argumentet om at samboerpar bevisst velger å være samboere fordi de ikke ønsker de ekstra forpliktelsene et ekteskap medfører. For dem som ikke vil ha et felles samliv og økonomi vil det være lett å avtale seg vekk fra vårt forslag til fravikelig samboerlov. Med en samboerlov får vi imidlertid flyttet aktivitetsplikten over til den samboeren som ikke ønsker å ha et regulert forhold. Etter dagens ordning vil den økonomisk svakere parten måtte ta initiativ til en samboeravtale for å sikre seg et rettferdig oppgjør. Noen har ikke ressurser, kompetanse eller språkferdighetene til å inngå en tilstrekkelig god avtale. De som med viten og vilje velger samboerskap for å slippe de forpliktelsene som gjelder for ektefeller må man anta at vil klare å avtale det følgende: «Samboerloven skal ikke gjelde for vårt samboerskap». Slik beskytter forslaget om en fravikelig samboerlov den økonomisk svakere parten, som ofte er kvinnen.

En fravikelig samboerlov vil være å møte realiteten i dagens samfunn, og sikre et økonomisk minstevern. Undersøkelser fra SSB viser at 30 % av dem som lever i samliv er samboere, og at denne prosentandelen har steget med 10 % de siste 10 årene.³ Det har aldri vært en så stor andel samboere. I 2019 giftet derimot et rekordlavt antall par seg.⁴ En fravikelig samboerlov vil være i tråd med denne samfunnsutviklingen - og har derfor aldri vært mer aktuelt enn i dag.

I januar 2022 fikk vi endelig et vendepunkt. Stortinget vedtok enstemmig en utredning av behovet for en samboerlov. Politikerne har altså anerkjent at samboere mangler det sikkerhetsnettet som ektefel-

ler har gjennom ekteskapsloven. JURK er fornøyd med at Stortinget vedtok dette, men venter fortsatt på at det skal bli nedsatt et utvalg. Mens politikerne drøyer å sette i gang prosessen, er vi i JURK ukentlig i kontakt med kvinnene som er offer for samboeres manglende økonomiske vern.

En utredning er ikke nok: En fravikelig samboerlov må *vedtas*. En samboerlov er en del av vår kamp for reell likestilling for kvinner og menn. Økonomisk selvstendighet er avgjørende for å oppnå reell likestilling. Uten en samboerlov, trues likestillingen.

JURK - Juridisk rådgivning for kvinner er en norsk organisasjon som tilbyr gratis, tilpasset hjelp til selvhjelp for alle som definerer seg som kvinner.

Noter

- 1 Kritikken ble gjentatt i CEDAWs 9. rapport til Norge (CEDA-W/C/NOR/CO/9) 2017)
- 2 <https://www.dnb.no/dnbnyheter/no/din-okonomi/va-er-romantisk-i-ferien-tegn-samboerkontrakt> og <https://www.aftenposten.no/bolig/i/g7dg0A/har-du-samboer-men-ikke-samboeravtale-gjoer-noe-med-det-naa-raader-advokat>
- 3 <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/andelen-samboere-fortsetter-a-oke>
- 4 <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fa-erre-vigslarenn-pa-25-ar>